

Úgy ír, ahogyan olvas. Nincs semmi programja. Nem mélyed bele egyetlen olvasmányába sem. Hol ezt a kötetet kapja fel, hol azt, majd innen, majd amonnan szemelget. Epikureus természete a változatosságot szereti. Mikor ír is, inkább cseveg.

Általában élesen meg szokták különböztetni a beszélt nyelvet az írott nyelvtől. A kettő nem egy. A papirhoz rögzített betűben a nyelv is megmerevedik. Még a legkipécézettebb populisták nyelve is csinált az élő beszédhez képest. Montaigne az az író, akinél ez a különbség csaknem elenyészik. Ő akkor is inkább beszél, amikor ír. És ennek nemcsak az a magyarázata, hogy józan kritikus szelleme a stílusban is a cikornyátlan természetességet kereste, hanem az is, hogy tulajdonképpen akkor beszélte ki magát franciául, amikor írt.

Montaigne zsenge gyermekkorában együtt tanulta a népi nyelvet a latin-nal. Apja, aki azt akarta, hogy gyermeke már legzsengebb korában felszívja magába a néptalajból fakadt ősi és természetes józanságát, négyéves koráig egyik majorosánál neveltette Horstanus mesterrel, egy német származású humanistával. Csak később tanulta meg az ifjú Montaigne a francia nyelvet, amelyet azonban csak az udvarnál vagy utazásai alkalmával használhatott. Othon, gazdaságában, családjá körében, cselédeivel csak a gascognei nyelvet beszélte. Tornyába elvonulva, könyvei között pedig a latin volt szellemi társalkodásának nyelve. Látnivaló hát, milyen kedvvel beszélt franciául, mikor tollat fogott. Olvasás közben szinte úgy érezzük, hogy szembeülnünk vele és a betű élőszóvá légiesedik, szárnyra kel és szinte minden szó mögött látjuk a gesztust, az eleven beszéd elmaradhatatlan kíséretét, amelyet itt talán élenkább is teszi kissé a déli temperamentum.

Montaigne sokat filozofál, de nem kimondott filozófus. Bölcs ember, aki azonban megvetette az elvont bölcselkedést. Sokat tudott, de sohasem vált tudalékossá. Sőt bizonyos mértékben kártékonynak tartotta a tudományt. Akkor még nem ismerték a technokrácia-fogalmat, de azt hitték s ez volt Montaigne meggyőződése is, hogy Columbus felfedezésével, Guttenberg találmányával s a természet új rejtelmeit feltáró bűvárkodással eljutottak az emberi tudás csúcsára. Montaigne mégis úgy látta, hogy minden tudományos fejlődés ellenére a világ, az emberiség olyan válságban vergődik, amilyenben még soha. Mit tehetünk mi még ehhez ma a technokrácia korában?

Kállay Miklós.

KIRÁNDULÁS VISEGRÁDRA.

HAT ÓRÁRA állította be az ébresztőt, elcsavarta a villanyt, félkarját, ahogy megszokta, az egyik párna alá dugta, de sehogyanszem sikerült elaludnia. Napok óta úgy járkált mint a holdkóros, de éjjel mégsem jött álom a szemére. Még öt nap . . . Csak öt nap van még hátra . . . Ez járt folyton az eszében . . .

Milyen furcsa az élet és milyen furcsa az ember! . . . Két éve annak, hogy első látogatását tette Iluséknál. Akkor még medikus volt, tele munkával és reménnyel és ez az első látogatás mint illatos parfóm szórta be mindennapos kínlódó perceit. És két éve szakadatlanul csak egynek

élt, csak egyért dolgozott : azért a pillanatért, amely most majd öt nap múlva bekövetkezik. Hogy kart karba öltve léphet ki vele a templom ünnepéből az életbe. A két év szürke napjait bearanyozta, besugározta reménye és terveit ezer finomsággal, ezer felejthetetlen kedvesség virágával hímizte tele. Csak arra vártak Ilussal, hogy ő kész orvos legyen . . .

Akkora fordulással, hogy az ágy öreg deszkái belenyikorogtak, más oldalra vetette magát, szemeit úgy összeszorította, hogy belefájdultak, mégsem tudott elaludni. Még öt nap . . . Holnap reggel hat óra-
kor felkelés, vasárnapi kirándulás Visegrádra . . . Ilussal, mamával és néhány rokonnal . . . Fontos nap lesz . . . Régen készülődnek erre az útra. Visegrádon nyaral Ilus nagybácsija, a család büszkesége, a méltóságos úr . . . Ő lesz a protektor . . . Megígérte, hogy szerez valahol egy alorvosi állást . . . És holnap lesz a hivatalos látogatás . . . És aztán
rendben lesz minden és öt nap múlva . . . Csak legalább öt hónap volna még hátra ! . . . Tagadta maga előtt is, szégyelte, csúnyának találta és mégis néhány hete valósággal a hideg rázta, a verejték ütött ki homlokára, ha arra a napra gondolt, amely nemrégén egész életcélja, életének egyetlen értelme volt.

Maga sem tudta magának megmagyarázni a dolgot . . . Valahogy így kezdődött :

A megszokott kis hintaszéken hintázott Iluséknál . . . A mamának vendége érkezett és bent trécseltek a másik szobában. Ilus kedves könynyedséggel lábait szorosan a szék alatt összekulcsolva ült az asztal előtt és egy könyvben lapozgatott. Hirtelen nagyot csörömpölt valami a konyhában. Kétségkívül a cselédleány ejtett el egy tányért vagy poharat. Ilus nagy szökelléssel ugrott ki a konyhába. Rikácsoló, durva kiabálás hallatszott : «Hülye ! . . . Bolond . . . Szemtelen, ordinaré perszóna ! . . .» fület sértő, kellemetlen raccsolással . . . Határozottan Ilus hangja volt és mégsem az . . . Így még sohasem hallotta . . . Legszívesebben kifutott volna a lakásból, hogy sose térjen többé vissza. Már fel is emelkedett a hintaszékből, mikor Ilus visszajött a szobába. Hajának egy fürtje rendetlenül az arcába lógott, krétafehér volt a bőre, az orra mintha megnyúlt volna, orrcimpái kifeszültek és szemében különös fény lobogott. Csak nagysokára nyugodott meg teljesen. Az uzsonnánál már kedves mosollyal töltött a csészékbe. De most úgy látta, hogy az orra túlságosan keskeny, hogy az arca túlságosan fakó, hogy máskor oly édes raccsolása nagyon is kellemetlenül hangzik . . . Nem ! . . . Az ilyesmit lehetetlen megszokni . . .

És ettől a délutántól kezdve egyre jobban és jobban elkiváncozott a kedves családi körből. Valahányszor ott ült megszokott helyén, mintha nehéz súly feküdt volna a mellére, bár Ilus a régi kedves volt hozzá mindig. Arra, hogy ritkábban menjen fel hozzájuk, nem volt bátorsága. Félt a magyarázkodásoktól és azóta a bizonyos délután óta valósággal rettegett a leány tekintetétől és minden kívánságának vak engedelmességgel tett eleget. Csak este, mikor becsukódott háta mögött az

ajtó és kiért az utcára, mélyet sóhajtott, mint aki nagy munkát fejezett be és füttyörészve folytatta útját hazafelé.

És ahogy múlt az idő nap-nap után, úgy növekedett féelme és aggodalma. Együtt . . . egy fedél alatt élni ezzel a leánnyal napról-napra, évről-évre egy egész életen keresztül: Lehetetlen! . . . Borzasztó! . . . Pedig minden készen áll: a kelengye, a menyasszonyi ruha . . . A meghívók is szétmentek már.

Hajnalodott lassan, mikorra elaludt, de nyugtalan álmában is csak egyre hajtogatta: Még csak öt nap . . . Még csak öt nap . . .

* * *

Az ébresztő fülsiketítő csengetéssel verte fel álmából. A kora reggeli nap vidám teli sugárral tűzött a szobába. Felugrott, az üdítő hideg vizet magára locsolgatta és hamarosan már az utcán sietett a hajóállomás felé. Ott hatalmas rajokban várakozott a kirándulók apraja-nagyja. Nagynehezen talált rá Ilusékra, kik türelmetlenül vártak már reá. Nagyszámú társaság verődött össze: Néhány idősebb hölgy, meg úr, egy-két leány és több fiatalember. Ilus hófehérben . . . Csak sapkája tetején virított egy vérpiros pompon. Néhány fiatalember vette körül, ezekkel tréfálkozott, nevetgélt.

Sorra kezetsókolt a hölgyeknek és mire észbekapott, már egy csomó holmi volt a kezében és karján: Ilus felöltője, ernyője, retikülje, egy kis táska és miégymás. Herce-hurcával felértek a hajóra. Árnyas sarokban telepedtek le és alighogy elindult a hajó, előkerültek az elemózsias táskák. Friss zsemlyék nagy nyöszörgéssel tárultak kétfelé. Egyegy vajjal megkent félzsemlyét odanyújtottak neki is.

Kissé félrehúzódva a társaságtól, még álmos szemét a Duna szürke habjaira meresztgette és úgy kérdezte önmagától: Miért jöttem el? Mi közöm nekem ezekhez és mi közöm nekem tulajdonképpen ehhez a fehérruhás leányhoz? . . . Olyan idegen a számomra, mint talán bárki más itt a hajón . . . Tekintetét a fedélzetre emelte. És ott az egyik vasrúdba kapaszkodva, szembenézve a vízzel, egy leány állt. A kora reggeli szellő rövid hajába kapaszkodott és minduntalan a homlokába csapta kötekedő összekócolással. Az arca kreolbarna, egész teste izmos, az egészség mintaképe. Határozottan ismerős az arca. De honnan? . . . Százféle hely is megfordult agyában, hogy hol találkoztak, honnan ismeri ezt a leányt? . . . Visszahívták a társasághoz, hellyel kínálták közvetlenül Ilus mellett. A leány pajkosan hajtotta fehérsapkás fejét a vállára. Közben unalmas csapkodással, locsogással haladt felfelé a hajó. Közvetlenül mellettük egy nagyobb társaság harmonikakiséret mellett bécsi valcereket énekelt bánatos, nagy elnyújtásokkal. És miközben lassan múlt az idő, ő ott a sarokban, szorosan menyasszonya mellett, öt nappal esküvője előtt egyre azon gondolkozott, hogy kicsoda az a leány ott fent a fedélzeten? Honnan ismeri azt a leányt? . . . Egyszer csak minden megvilágosodott benne: Három évvel ezelőtt, a medikusbálon látta.

Még a nevére is emlékszik : Jolán. Egy báli éjszakán együtt voltak . . . Mindig csak ők ketten . . . És akkor eltűnt . . . Mintha a föld nyelte volna el . . . Akkor hogy kereste ! . . . Istenem ! Hogy kutatott utána ! . . . Hónapokon keresztül . . . És most itt van a fedélzeten . . . Valami ürügygel kikászálódott a szorosán egymásmelletti székeken keresztül és felsurrant a fedélzetre. A nap élesen sütött, a hajó már Visegrád felé rugaskodott.

Megállt a leány előtt. Zavartan kissé meghajolt, meleg, halk hangon szólította meg :

— Joli !

A leány komoly arca felengedett, kutatni kezdett sötétbarna nagy szemével a fiú vonásain, csak egy pillanatra, aztán teli mosollyal nyujtotta kézfogásra napbarnított kezét :

— Istenem ! . . . Feri ! . . . Maga az ? . . . Hogy kerül ide ?

Percek alatt kitarult a két fiatal szív. Meleg nézéssel néztek egymás szemébe. A fiú elmondta, hogy sokáig, nagyon sokáig kereste, kutatott utána, de hasztalan. De az a fontos, hogy most rátalált ! . . . Elmondta, hogy már végzett az egyetemmel, kész orvos, csak hát persze, nagyon nehéz az elhelyezkedés . . .

— Miért nem jön ki mihozzánk ? — kiáltott fel a leány. — Olyan élete lenne, mint kevésnek . . . Hiszen a környéken három községnek sincsen orvosa. A negyedikből kell hozatni, ha szükség van rá . . .

— Hát hol laknak maguk, Jolika ? . . .

— Isten háta mögött — nevetett a leány, — pedig nem is messze Pesttől . . . Az utolsó vonatállomástól még 15 km autóbusz . . . — és megmondta a község nevét.

Aztán odamentek Jolán mamájához, aki több asszonnyal diskurálva, legyezte tűzpiros arcát. A fiatalember bemutatkozott a hölgyeknek : «Dr. Kovács Ferenc». A mama is emlékezett úgy halványan reá. Közvetlenül a korlát mellett helyet kínáltak. Jolán mamája nagy szóbőséggel hamarosan elbeszélte élete történetét. Hogy mint özvegy tanítóné, bizony szűkösen él és egyetlen öröme csak leánykaja.

A fiatalember szeme hirtelen saját keze újján akadt meg, amelyen ott fénylett a sárga karikagyűrű. Talán még nem vették észre . . . Tovább beszélgetett, miközben hüvelykujjával kezdte lassan lefelé tologatni és egy óvatlan pillanatban a vízbe dobta a kis aranykarikát. Közeledtek a hajóállomáshoz, Jolán mamája felkérte, hogy tartson velük : «Joli kitűnő úszó — mondta — és talán evezhetnek is együtt . . .» És akkor hirtelen eszébe jutott, hogy lent biztosan tűvé tesznek mindent, úgy keresik. Felállt és lenézett. Láta, amint Ilus magából kikelve fel-alá jár és szeme a tömeg között őt kutatja. Majd a fedélzetre jött fel a társaságukból két fiatalember, nyilván őt keresték. Gyorsan elköszönt Jolánéktól, de megígérte, hogy azonnal visszajön és egy másik lejárathoz sietett. Leszaladt a lépcsőn a hajó túlsó oldalára. De akárhová menekült, itt is, ott is feltűnt egy-egy kutató szem, kereső tekintet. Mindannyian

öt keresik, csak Ilus jár fel-alá, sápadtabban, mint valaha. Amint megpillantott valakit, lehajtott fejjel sietett másfelé. Leszaladt az alsó helyiségekbe, ide is követték. Elbűjt egy nagy fotel mögé, ismét felrohant. Minden hiába! Nem fog és nem fog többé visszamenni ahhoz a leányhoz. Ujjáról hiányzik a gyűrű... Faggatások... Botrány... Bocsánatkérés... Megalázkodás... Nem és nem, és nem!... Pedig mindjárt kiköt a hajó, a kerék forgása már lassított...

A hajó egy elhagyott, távoli sarkába menekült, de jobbról is, balról is jöttek érte hangos, kereső kiáltásokkal: «Feri!... Feri!...» És fent a fedélzeten is várják! Hiába! Nincs menekvés, meg kell, hogy adja magát! És mégsem! «Nem hagyom magam! Az életemről van szó» — motyogta maga elé...

Mindenki a part, a kikötés felé nézett és ő szempillantás alatt átmászott a korláton és belevetette magát a habokba. Elmerült mélyen a vízben, érezte a hajó sodrását, de minden erejét megfeszítve, hatalmas tempókban úszott el-el a hajótól, mindig a víz alatt. Kitűnő úszó volt, bírta az iramot. Egy pillanatra feldobta fejét, csak egy levegőszippantásra. Láta, hogy már jó távol jár a hajótól. Aztán megint a víz alá bukott és úszott teli gyorsasággal, minden erejét megfeszítve. Nagysokára ereje végkép elhagyta. Kimászott a füves partra. A hajóból már semmi sem látszott. Most látta csak, hogy a túlsó, nagymarosi parton van... Ruhájáról csurgott a víz. Felsőruháit egymásután terítette ki a fűre és maga is odafeküdt az égő napsütésre.

Mozdulatlanul feküdt és bámulta az egyenletesen kék égboltozatot. Csak most gondolt arra, hogy milyen veszélyben forgott, milyen könnyen kerülhetett volna a kerék sodrába. Alapos munka volt... Mosolygott. Könnyűnek érezte magát, megmagyarázhatatlan nyugodtság szállt a szívére. Az volt az érzése, mintha nagy szerencsétlenség elől menekült volna. Olyan végtelenül különös volt minden... Hogy most itt fekszik... És az egész mai vasárnap... A hajó... A Duna vize... Aztán Jolánra gondolt, csak Jolánra, más senkire... Eszébejutottak a leány szavai, a község, ahol lakik és a körorvosi állás... Még ma odautazom!... — mondta magában és úgy örült a gondolatnak, mint egy kis diák a vakációnak.

A nap fent kacagott a magasban. Nem járt arra senki... Csak csónakok suhantak el távol, a Duna közepén.

Bereznay Pál.